

Fayodia maura (M.N., L), *Lyophyllum fumosum*, *Melanoleuca luteo-losperma* (A.R.) en *Sebacina incrustans*.

Het Bremerbergerbos leverde een pracht vindplaats van de in bundels voorkomende *Conocybe pygmaeoaffinis* (A.R., L). Bijzonder talrijk waren aan de onderzijde van omgevallen stammen de oranje-bruine ozoniums van *Coprinus radians*, waarop zelfs in dit late seizoen nog vruchtlichamen voorkwamen. Een bijzondere vondst was ook *Pistillaria micans*, een kleine rode soort op oud gras. Verder worden nog genoemd *Clavulinopsis helveola* (J.D.), *Lepista rickenii* (A.R.), *Pulvinula haemastigma*, *Pluteus lutescens* en *Stropharia inuncta*.

Al met al een goede afsluiting van een seizoen dat slecht begon, maar dat tenslotte nog heel veel merkwaardige vondsten opleverde.

Summary:

A short survey is given of interesting observations made during 6 forays of the Dutch Mycological Society, after another 8 forays had to be cancelled because of the drought.

OVER VOORJAARS-RHODOPHYLLI

M.E. Noordeloos

Rijksherbarium
Leiden

Nu het voorjaar in aantocht is, wilde ik hier eens wat nader ingaan op een aantal soorten van het geslacht *Rhodophyllum*, die we in deze tijd van het jaar onder gunstige omstandigheden kunnen aantreffen. Een ieder kent wel de Voorjaarssatijnzwam, een stevige, ridderzwam-achtige paddestoel, met een vettig-glanzende donkerbruine hoed, een dikke, gevulde wittige steel en een sterke meelgeur. Deze soort komt onder gunstige omstandigheden overal te voorschijn in de buurt van struiken en bomen van de familie der roosachtigen (Rosaceae) zoals meidoorn, sleedoorn, vruchtbomen, wilde en gekweekte rozen; vaak in grote heksenkringen.

Als we deze Voorjaarssatijnzwam goed bekijken en we vergelijken kollekties van verschillende plaatsen, dan valt ons al spoedig op, dat er een grote variatie is in vorm en kleur, zodat we de neiging krijgen verschillende soorten te onderscheiden. Bij de "gewone" Voorjaarssatijnzwam zoals hierboven gekarakteriseerd, neigt men er veelal toe tenminste twee soorten te onderscheiden: ten eerste een slanke soort met een relatief dunvlezige, heel sterk hygrofane, wat kleverige hoed, die vaak aan de rand gestreept is, en een slanke, vaak bochtige, spoedig holle grijzig-witte steel: *R. aprilis* (Britz.) Romagn. (fig. 2). Ten tweede een meer gedrongen, dikvlezige soort met een iets minder sterk hygrofane en kleverige hoed, en een meestal zuiverder witte steel: *R. clypeatus* (L. ex Fr.) Quél. (fig. 1). Helaas, hiermee is de kous niet af, zoals zo vaak in de mycologie. Als we de kollekties kritisch gaan bekijken, en we vergelijken naast verschillende kollekties ook verschillende exemplaren van één heksenkring, waarvan we mogen aannemen dat ze tot één mycelium behoren, dan valt ons op dat er een grote variatie is in uiterlijk, en er allerlei overgangen van beide boven beschreven vormen bestaan. Ook mikroskopisch is er tot op heden geen duidelijk criterium, waarop we de soorten goed kunnen scheiden. Romagnesi (1947, 1951, 1953) heeft getracht, door het onderscheiden van een aantal variëteiten dit probleem aan te pakken. Eén van zijn kenmerken is de frekwentie van gespen aan de hyphen van de hoedhuid. Bij *R. clypeatus* zouden er relatief meer gespen worden aangetroffen dan bij *R. aprilis*. Tot op heden heb ik daarin nog geen duidelijke korrelatie met de morfologie kunnen vinden.

Een ander opvallend aspect van dit groepje voorjaars-*Entoloma*'s is de variatie van de pigmentatie in de hoed. Men vindt vormen met een kleur die kan variëren van lichtbruin tot isabel, crème tot zelfs spierwit. Vaak zijn deze vormen veel minder sterk hygrofaan dan *R. aprilis* of *R. clypeatus*. Het spreekt vanzelf dat deze kleurvariatie al sinds het begin van de vorige eeuw aanleiding heeft gegeven tot het onderscheiden van een aantal vormen en soorten, en dientengevolge oorzaak was van een ingewikkelde nomenklatuur, waarop ik hier niet verder zal ingaan.

Met enige reserve onderscheiden we in Nederland nu een drietal bleke tot witte Voorjaarssatijnzwammen, volgens onderstaande tabel:

- 1a. Hoed stralend-wit, ook in volwassen en oude exemplaren; oppervlak droog, bij uitdroging fijn fluwelig pluche-achtig of zelfs met heel fijne schubjes; vlees wit en niet verkleurend bij kneuzing of door vraat van insecten. *R. niphoides* Romagn.
- 1b. Hoed meestal alleen zuiver wit in verse, jonge exemplaren,

later altijd met grijze en/of bruine tinten, vaak min of meer gemarmerd. 2.

- 2a. Hoedoppervlak vaak wat kleverig-vochtig; vlees roodachtig verkleurend bij kneuzing of door vraat van insecten.
R. sepius (Noul. & Dass.) Romagn.
- 2b. Hoedoppervlak droog, vaak met duidelijke resten van een heel fijn velum bedekt, speciaal bij de rand; geen verkleuring van het vlees bij kneuzing. R. saundersii (Fr.) Romagn.

Hoewel dit tabelletje op het eerste gezicht wel aardig lijkt, moet men zich realiseren dat het hier gaat om betrekkelijk slecht bekende soorten, die misschien zeldzaam zijn dan wel veel over het hoofd gezien. Van *R. niphoides* was één vindplaats met zekerheid bekend uit de duinen van Meyendel, onder meidoorn. Helaas is deze vindplaats door graafwerk van de gemeentewaterleiding zodanig verstoord, dat op die plek het mycelium wel verdwenen zal zijn.

Rhodophyllus saundersii neemt in het rijtje een bijzondere plaats in, omdat het de enige soort is, die niet altijd in de nabijheid van roosachtigen is aangetroffen. In het Rijksherbarium bevinden zich enige fraaie kollekties van een iepenlaan in Leiden, alwaar geen enkele roosachtige in de nabijheid groeit. Naast Leiden zijn er meldingen van deze soort uit Amersfoort, 's-Graveland en Velzen.

In het voor deze groep paddestoelen zo ongunstige voorjaar van 1976 was ik zo gelukkig *R. sepius* in groten getale te verzamelen onder sleedoorn op de rivierduintjes aan de Vecht bij Ommen. Deze soort was daarvoor bekend van Noord-Limburg en ook heel recent uit de Flevopolder.

Echter, gegevens over deze soorten zijn nog te schaars om tot een goede afscheiding te komen; bovendien weten we nog heel weinig van de verspreiding. Uit de kollekties in het Rijksherbarium krijg ik het vermoeden, dat *R. saundersii* de vroegste soort is, en al eind maart - begin april verschijnt. *R. sepius* zou later in het voorjaar te voorschijn komen: eind mei tot begin juni. Uiteraard dient dit te worden gestaafd aan meer waarnemingen.

Naast deze groep soorten, alle gekarakteriseerd door hun vrij forse habitus, hun sterke meelgeur en het bijna uitsluitend voorkomen onder roosachtigen, zijn er in het voorjaar nog andere *Rhodophylli* te vinden, die in het algemeen kleiner en tengerder zijn en in de regel niet gebonden aan Rosaceae. Ten eerste *R. vernus* (Lund.) Romagn. Deze satijnzwam, nauw verwant aan de in de zomer en herfst heel algemene bruine satijnzwam, *R. sericeus* (Bull. ex Fr.) Quél., wordt gekarakteriseerd door de volgende

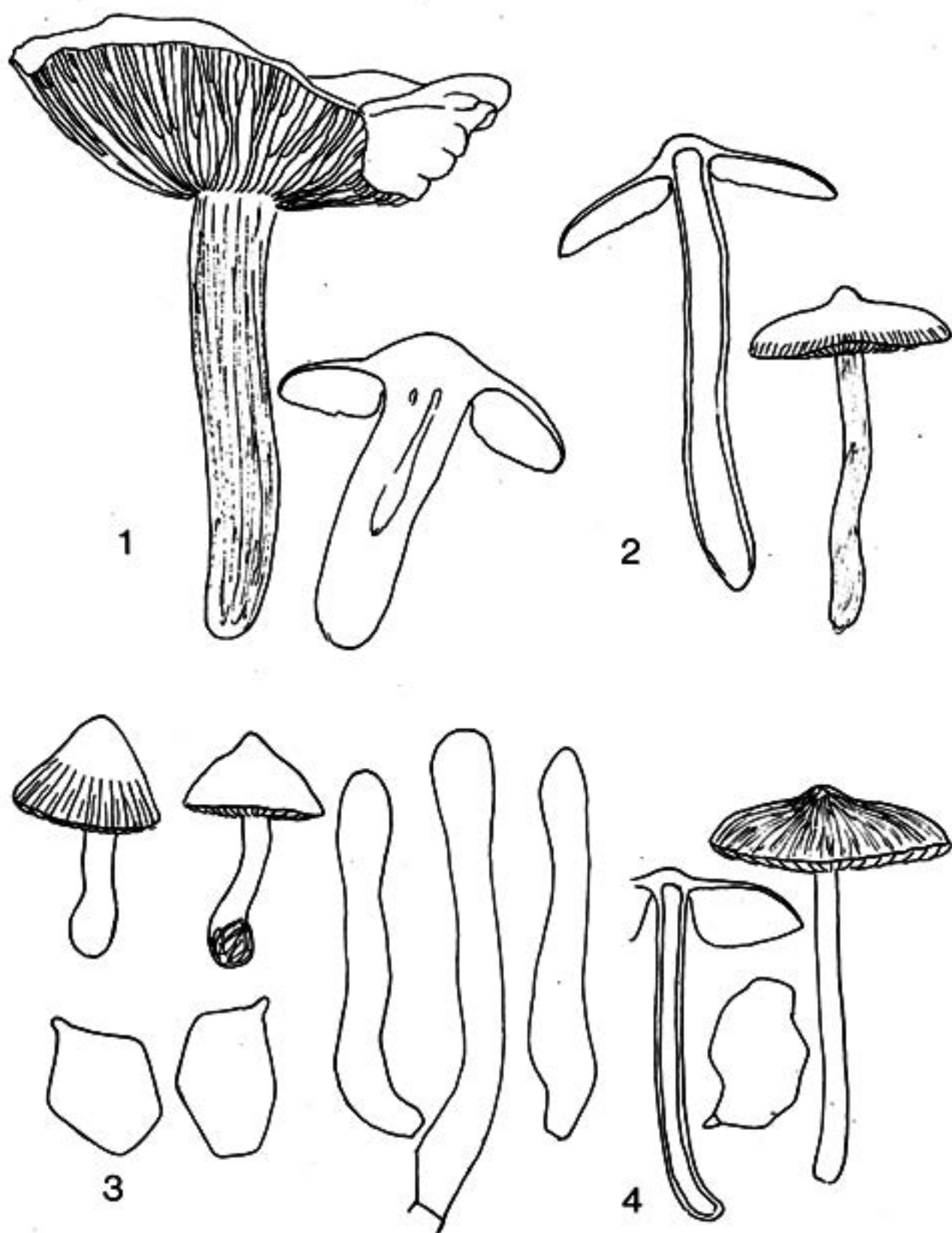

Fig. 1. *Rhodophyllus clypeatus* (L. ex Fr.) Quél. -
 Fig. 2. *R. aprilis* (Britz.) Romagn. - Fig. 3. *R. vernus*
 (Lund.) Romagn. - Fig. 4. *R. erophilus* (Fr.) Quél.

kenmerken: Hoed konisch, grijsbruin tot grijs-sepia, zeer hygrofaan, in vochtige staat gestreept, in droge staat ondoorschijnend en sterk glanzend zijdeachtig vezelig. Lamellen, ook in jonge toestand, sterk bruin-grijs getint. Steel niet gestreept, ijl donzig behaard. Geur en smaak onbetekend. Sporen $9-11 \times 7,5-8,5 \mu\text{m}$, steel dicht bezet met langgerekte, cilindrische of bochtige, vaak zwak gekopte cystiden (fig. 3). Ook dit paddestoeltje is nog slechts enkele malen in Nederland aangetroffen.

Ten tweede *R. erophilus* (Fr.) Quél. (fig. 4). Hoed konvex tot plano-konvex met of zonder papil, donker grijsbruin, niet hygrofaan, oppervlak sterk radiaal vezelig of zelfs met fijne schubjes bezet. Lamellen vrij breed, vaak onder de hoed uitstekend, grijsbruin. Steel $32-50 \times 3-4,5 \text{ mm}$, grijzig-beige, bleker dan de lamellen, fijn vezelig. Geur en smaak sterk naar meel. Sporen $10,5-13,2 \times 7,2-8,5 \mu\text{m}$, geen cystiden op de lamellen en steel. Deze soort wordt wel door de vezelige of heel fijn schubbig-hoedhuid verwant gedacht aan *R. jubatus* (Fr.) Quél., waarvan hij o.a. verschilt door het vroege optreden in het jaar en het ontbreken van cystiden.

Ik hoop met dit artikeltje een beetje Uw belangstelling te hebben opgewekt voor deze interessante fungi. Zoals U zult begrijpen, ben ik zeer gesteld op meldingen van deze soorten en toezending van vers materiaal, hetgeen U gratis kunt doen via machtigingsnummer 726 ten name van het Rijksherbarium te Leiden. Met name ben ik geïnteresseerd in bovengenoemde bleke vormen van de *clypeatus*-groep, *R. vernus* en *R. erophilus*. Bij voorbaat dank aan een ieder die de moeite wil nemen op deze paddestoelen te letten.

Summary:

The *Rhodophyllus* species growing in spring in the Netherlands are briefly characterized. They include two grey and rather large species, *R. clypeatus* and *R. aprilis*, the latter being more slender and hygrophaneous, three white or whitish and rather large species, *R. niphoides* pure white, *R. sepius* viscous and *R. saundersii* dry, and two smaller species, *R. vernus* with conical, grey-brown, hygrophaneous caps and *R. erophilus* with planoconvex, sometimes papillate, radially striate, dark grey-brown caps. Apart from the first two species, little information is available about the distribution, and species delimitation also requires further study.

Literatuur:

- Kühner, R. & Romagnesi, H. (1953). Flore analytique des champignons supérieurs. Paris.
- Romagnesi, H. (1947). Les Entolomes printaniers. - Bull. trimest. Soc. mycol. Fr. 63: 187-202.
- Romagnesi, H. (1951). Note complémentaire sur les Entolomes printaniers du groupe clypeatus. - Bull. trimest. Soc. mycol. Fr. 67: 208-215.

RHODOPHYLLUS ICTERINUS VERSUS RHODOPHYLLUS PLEOPODIUS

E. Kits van Waveren

Koninginneweg 134
Amsterdam

Diegenen, die veelvuldig op mycologische exkursies zijn geweest, zullen een enkele maal *Rhodophyllus (Nolanea) icterinus* (Fr.) Quél. zijn tegengekomen, een niet algemene en zowel in grootte als vorm zeer variabele soort (maar welke paddestoel is in grootte en vorm niet variabel?). Hij is fraai afgebeeld in Ricken (Pl. 74, fig. 2), J.E. Lange (Pl. 78 A en B) en in Konrad en Maublanc (Pl. 179 III). De hoeden meten meestal 15-25 mm, de stelen 30-50 x 1-2 mm, maar in Delden (12 okt. 1975) vonden wij één klein exemplaar (hoed 14 mm, steel 24 x 2 mm), terwijl wij op het landgoed "Overholland" bij Nieuwersluis circa 15 grote exemplaren bijeen groeiend vonden (hoeden tot 35 mm, stelen 60-80 x 2-4 mm). Wij vonden de soort verder bij Leusden op het landgoed "De Treek" (11 okt. 1958), in het Amsterdamse Bos (21 juli 1960) en bij Gulpen in Limburg (20 sept. 1970), waar wij circa 30 exemplaren bijeen vonden (hoeden slechts 8-15 mm, stelen 30-50 x 1-2 mm). Van de vondsten uit Overholland en Gulpen bezitten wij fraaie kleurenfoto's. De soort pleegt in humusrijke grond (kreupelhout) vaak in groepjes te groeien en is zeer gemakkelijk te herkennen aan de opvallend kontrasterende kleuren en de - vooral na stukwrijven - zeer sterke en opvallende geur van de hoed. De hoeden zijn sterk gestreept, hygrofaan, voorzien van een kleine papil of een flauwe umbo of gewoon konveks, maar vaak ook licht genaveld en groengeel tot vrij lichtgeel (in het centrum iets bruiner); de stelen zijn licht bruin tot rosebruin en aan de